सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन

सन्तोषी सुनुवार
परीक्षा क्रमाङ्क: २८०६९७/०७३
त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-२३३-२३२-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संङ्काय,
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको
नेपा.शि.(५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७३/2016

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौँ

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदन भित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसमा कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

सन्तोषी सुनुवार

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७३/०८/०७

Date : 2016/08/23

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग एम्. एड चौथो सेमेस्टरका छात्रा सन्तोषी सुनुवारले **सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रही तयार गर्नु भएको हो ।

परिश्रमपूर्वक तयार पार्नु भएको यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्यांङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी

(**शोधनिर्देशक**)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र संङ्काय

त्रि.वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७३/०८/१४

Date : Nov 29

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि.वि., कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्त्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यक्रमका निम्ति यस संङ्कायतर्फका छात्रा सन्तोषी सुनुवारले सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	**नाम**	**दस्तखत**
१.	प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा. डा. हेमाङ्गराज अधिकारी (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	प्रा. डा. पारसमणि भण्डारी (शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७३/०९/०६

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र शिक्षाशास्त्र स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टर (ने. पा. शिं. ५४४) पाठ्यांश पुरा गर्न प्रयोजनार्थ तह तयार पारिएको हो । यस शोधमा कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमतालाई विभिन्न आधारमा अध्यापन गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्र आदरणीय गुरु प्रा.डा. पारसमणि भण्डारीज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो व्यस्त जीवनको अमूल्य समयभित्र पनि मलाई निर्देशन र आवश्यक सरसल्लाह प्रदान गर्नु हुने गुरु प्रा.डा. पारसमणि भण्डारीज्युमा सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता गर्नु म आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु ।

यसै गरी मेरो शोध प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधकार्य गर्न अनुमति दिनुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई प्रति पनि हृदयतः आभार प्रकट गर्दछु । यसरी आफ्ना सन्तानलाई सफल जीवन निर्माण गर्नका लागि आफूले अत्यन्त कष्टपूर्ण जिन्दगी भोगेर असल शिक्षा क्षेत्रमा प्रेरणाको मुहान बनेर सुमार्गको सिँढी चढिरहन आधार बन्नु भएको पूज्य पिता नर बहादुर सुनुवार र ममतामयी माता वर्ण माया सुनुवारप्रति पनि सँधै शीर झुकाई मन मुटुले समर्पण भाव प्रकट गरिरहन चाहन्छु । त्यसै गरी अध्ययनमा मेरो सँधै सफलता चाहनु हुने स्वर्गीय दिदी सम्पुरी सुनुवार, चन्द्र माया सुनुवार, डम्बर कुमारी सुनुवार, पार्वती सुनुवार, सुभद्रा सुनुवार, बहिनी कमला सुनुवार, दाजु बीर बहादुर सुनुवार, र मेरो कप्रगतिको कामना गर्ने साथीहरू थापा बलराम, संगम रोका, कल्पना भण्डारीप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । मेरो अध्ययनमा सँधै लगनशील रहन सल्लाह, सुझाव, प्रेरणा, हौसला दिई धेरैधेरै सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण शुभ चिन्तकहरू प्रति सदैव ऋणी रहने छु ।

प्रस्तुत शोधपत्रलाई प्रत्यक्ष र परोक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने साथीहरूप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि.वि नेपाली शिक्षाविभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

....

सन्तोषी सुनुवार
शोधार्थी
नेपाली भाषा शिक्षा
विभाग त्रि.वि
कीर्तिपुर

मिति : २०७३/०८/०७

शोधसार

शोधशीर्षक : 'सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता अध्ययन'

शोधार्थी : सन्तोषी सुनुवार

शोधनिर्देशक : प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी

क्याम्पस : त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर

अध्याय : सात

शैक्षिक वर्ष : २०७०

पृष्ठ संङ्ख्या : ५९

शोधकार्यको उद्देश्य

प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

क) सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता पत्ता लगाउनु ।

ख) सामुदायिक र संस्थागत विालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु ।

ग) छात्रा र छात्रको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलना गर्नु ।

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधको उच्च मूल्यांङ्कनको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टर (ने.पा.शिं.५४४) को प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो ।

सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्नु यस शोध कार्यको उद्देश्य हो । यस अन्तर्गत सिन्धुली जिल्लाका ५ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयका छात्रा छात्र गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूको अध्ययन विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको छ । सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक स्थिति के-कस्तो छ ? त्यसैगरी छात्र र छात्रा बिच अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति के- कस्तो छ ? त्यस्तै गरी छात्रा र छात्र बिच अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति के-कस्तो छ ?अनुच्छेद लेखन सम्बन्धी के कस्ता सुझाव दिन सकिन्छ ? भन्ने विषयलाई मुख्य समस्या बनाएर प्रस्तुत

शोधकार्य बनाइएको छ । यिनै समस्यासँग सम्बन्धित सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता पत्ता लगाउनु, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, तथा लैङ्गिकताको आधारमा छात्र छात्राहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्नु यो शोध कार्य केन्द्रित रहेको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्य सिन्धुली जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गरी सर्वेक्षण विधि अपनाई यस अध्ययनलाई अगाडि बढाइएको छ । यस अध्ययनको लागि सिन्धुली जिल्लाका ५ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयबाट ५०/५० जना गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थी सङ्ख्यामा प्रतिनिधि जनसङ्ख्याको रूपमा चयन गरिएको छ ।

यसरी प्रस्तुत शोधकार्य मूलतः क्षेत्रीय सामग्री सङ्कलन विधि र तथ्याङ्क सङ्कलन अध्ययन विधिमा आधारित रहेको छ । उपयुक्त तथ्याङ्कको वस्तुगत अध्ययनको लागि समूहगत प्रतिशताङ्क, औसताङ्क तथा समग्र प्रतिशत श्रेणी निर्धारण गरी विद्यार्थीशरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको पहिचान गरिएको छ । यसरी सांङ्ख्यिकीय तथ्याङ्क विश्लेषणका आधारमा प्रस्तुत अध्ययन तयार पारिएको छ ।

निष्कर्ष

प्रस्तुत शोध कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गरी जम्मा लिखित निष्कर्ष निकालिएको छ ।

- संस्थागत विद्यालयको विषयवस्तुको उत्तममा २८ जना अर्थात् ५६ प्रतिशत, मध्यममा ७ जना १४ प्रतिशत, सामान्य ५ जना अर्थात् १० प्रतिशत, निम्नमा ११ जना अर्थात् २२ प्रतिशत रहेका छन् ।
- सामुदायिक विद्यालयको विषयवस्तु अन्तर्गत उत्तममा १४ जना अर्थात् २८ प्रतिशत, मध्यममा ६ जना अर्थात् १२ प्रतिशत, सामान्यमा १० जना अर्थात् २० प्रतिशत, निम्नमा २० जना अर्थात् ४० प्रतिशत रहेका छन् ।
- तुलनात्मक रूपमा हेर्दा सामुदायिक विद्यालयमा पढाइ हुने कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता ४२.२ प्रतिशत रहेको र संस्थागत विद्यालयका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता ४७.७ प्रतिशत

रहेकोले सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थीको भन्दा संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन राम्रो रहेको पाइन्छ ।

- विषयवस्तुका आधारमा सामुदायिक विद्यालयको उत्तममा १४ जना अर्थात् २८ प्रतिशत र मध्यममा ६ जना अर्थात् १२ प्रतिशत र सामान्यमा १० अर्थात् २० प्रतिशत र निम्नमा २० जना अर्थात् ४० प्रतिशत रहेको छ । संस्थागत विद्यालयका उत्तममा २८ जना अर्थात् ५६ प्रतिशत र मध्यममा ७ जना अर्थात् १४ प्रतिशत सामान्यमा ५ जना अर्थात् १० प्रतिशत निम्नमा ११ जना अर्थात् २२ प्रतिशत रहेको हुँदा सामुदायिक भन्दा संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको नै अनुच्छेद लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- संरचनाका आधारमा हेर्दा पनि सामुदायिक विद्यालयका उत्तममा ६ प्रतिशत, मध्यममा ४० प्रतिशत, सामान्यमा ४४ प्रतिशत, निम्नमा ८ प्रतिशत रहेको र संस्थागत विद्यालयको उत्तममा १० प्रतिशत, मध्यममा विद्यार्थीहरूको नै नतिजा ४६ प्रतिशत, सामान्यमा ३४ प्रतिशत, निम्नमा १० प्रतिशत रहेको हुँदा सामुदायिक विद्यालयको नै अनुच्छेद लेखन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- भाषाशैलीका आधारमा अध्ययन गर्दा सामुदायिक विद्यालयको उत्तममा ६ प्रतिशत, मध्यममा ३६ प्रतिशत, सामान्यमा ३८ प्रतिशत, निम्नमा १८ प्रतिशत रहेको र संस्थागत विद्यालयको उत्तममा ६ प्रतिशत, मध्यममा २० प्रतिशत, निम्नमा २५ प्रतिशत रहेको हुँदा विद्यार्थीहरूको सामुदायिक र संस्थागत दुवैको बराबर रहेको देखिन्छ ।
- वर्णविन्यासका आधारमा अध्ययन गर्दा संस्थागत विद्यालयको उत्तममा ४ प्रतिशत, मध्यममा २४ प्रतिशत, सामान्यमा २६ प्रतिशत, निम्नमा ४६ प्रतिशत र सामुदायिक विद्यालयको उत्तममा २ प्रतिशत, मध्यममा ७ प्रतिशत, सामान्यमा ३० प्रतिशत, र निम्नमा ५४ प्रतिशत रहेको हुँदा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरुको खासै अन्तर नरहेको पाइन्छ ।

विषय सूची

पेज नं.

अध्याय एक

शोध परिचय १-७

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधकायको उद्देश्य ३

१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता ५

१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन ५

१.६ तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण ६

१.७ शोधपत्रको रूपरेखा ७

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिचय ८-३१

२. पूर्व कार्यको पुनरावलोकन ८

२.१ अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिचय १५

२.२ अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिभाषा १७

२.३ अनुच्छेद लेखनको प्रयोजन २०

२.२ अनुच्छेद लेखनको ढाँचा २१

२.२.१ आदि भाग २१

२.२.२ मध्य भाग २२

२.२.३ अन्त्य भाग २२

२.३ अनुच्छेद लेखनका प्रकार २२

२.३.१ आत्मपरक अनुच्छेद २३

२.३.२ वस्तुपरक अनुच्छेद २३

२.३.३ आख्यानात्मक अनुच्छेद २४

२.३.४ तार्किक अनुच्छेद २४

२.४.५ भावनात्मक अनुच्छेद २५

२.५.६ विश्लेषणात्मक अनुच्छेद २५

२.६.७ आलङ्कारिक अनुच्छेद २६

२.७.८ व्यङ्ग्यात्मक अनुच्छेद २६

२.४ अनुच्छेद लेखनको तरिका २७

२.५ अनुच्छेद लेखनको विधि र प्रक्रिया २७

२.६ अनुच्छेद लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू २८

२.७ लेखन सिप विकासमा अनुच्छेद लेखनको भूमिका २९

२.८ अनुच्छेद लेखन परीक्षण प्रक्रिया ३०

२.९ अनुच्छेदका विशेषताहरू ३०

२.१० लेखाइ सिप र अनुच्छेद लेखनको सम्बन्ध ३१

अध्याय तिन

अध्ययन विधि ३३-३६

३.१ अध्ययन विधि ३३

३.२ जनसंङ्ख्या छनोट ३३

३.३ प्रतिनिधि जनसङ्ख्या ३४

३.४ प्रश्नावली निर्माण ३४

३.५ सामग्री सङ्कलन ३५

३.५.१ प्राथमिक स्रोत ३५

३.५.२ द्वितीय स्रोत ३५

३.६ तथ्याङ्क सङ्कलन ३६

३.७ तथ्याङ्कको व्याख्या,विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण ३६

अध्याय चार

परिणाम, छलफल र विश्लेषण ३९-४१

४.१ समग्र विद्यार्थीको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति ३८

४.१.१ विषयवस्तुका आधारमा ३९

४.१.२ संरचनाका आधारमा ४०

४.१.३ शैलीको आधारमा ४०

४.१.४ वर्णविन्यासका आधारमा ४१

अध्याय पाँच

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको पहिचान ४२-४५

५.१ विद्यालयलाई प्रतिशताङ्क औसताङ्क र समग्र प्रतिशतका आधारमा प्रस्तुत ४२

५.१.१ विषयवस्तुको आधारमा ४३

५.२.२ संरचनाका आधारमा ४३

५.३.३ भाषाशैलीका आधारमा ४४

५.४.४ वर्णविन्यासका आधारमा ४५

अध्याय छ

विभिन्न समूहका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४७-५१

६.१ लैङ्गिक दृष्टिले समग्र रूपमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ४७

६.२ संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति ४८

६.३ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति ४९

६.४ विद्यार्थीहरूको लैङ्गिक स्थिति ४९

६.५ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई प्रतिशताङ्क, औसताङ्कका आधारमा ५१

अध्याय सात

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता ५३-५८

७.१ सारांश ५३

७.२ निष्कर्ष ५४

७.३ उपयोगिता ५७

७.१.१ नीतिगत तह ५८

७.२.२ व्यावहारिक तह ५८

सन्दर्भ सूची

परिशिष्ट क

परिशिष्ट ख

परिशिष्ट ग

अध्ययनमा सहभागी विद्यालयको नाम

परिशिष्ट घ

अध्ययनमा सहभागी विद्यार्थीहरूको नाम, प्राप्ताङ्क र प्रतिशत

परिशिष्ट ङ

मूल्याङ्कनका आधार

तालिका सूची

तालिका नं. १ : समग्र विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. २ : विषयवस्तुको आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ३ : संरचनाका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ४ : भाषाशैलीका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ५ : वर्णविन्यासका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ६ : विद्यार्थीलाई प्रतिशताङ्क, औसताङ्क र समग्र प्रतिशत स्थिति

तालिका नं. ७ : विषयवस्तुको आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ८ : विद्यालयको समग्र संरचनाका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ९ : विद्यालयको समग्र भाषाशैलीका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. १० : विद्ययालयको समग्र वर्णविन्यासका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. ११ : लैङ्गिकताका आधारमा छात्र र छात्रा विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. १२ : संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिकानं. १३ : सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

तालिका नं. १४ : लैङ्गिकताका आधारमा अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिति

स्तम्भ नं. १ : विद्यार्थीहरूको लैङ्गिक स्थिति

तालिका नं. १५ : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको प्रतिशताङ्क र औसताङ्कको स्थिति

स्तम्भ नं. २ : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको समग्र स्थिति

सङ्क्षेप्त सूची

संक्षिप्त रूप	**पूर्ण रूप**
नेपा. शिं.	नेपाली शिक्षा
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
गा. वि.स.	गाउँ विकास समिति
क्र.स.	क्रम संङ्ख्या
क.न.पा.	कमलामाई नगरपालिका
पृ.स.	पृष्ठ संङख्या
नि.मा.वि.	निम्न माध्यामिक विद्यालय
उ.मा.वि.	उच्च माध्यामिक विद्यालय
स.	सङ्ख्या
दो.स.	दोस्रो संस्करण
ते.स.	तेस्रो संस्करण
सम्पा.	सम्पादक